

mængde, men også om ændringer i erhvervsstrukturen, i den sociale lagdeling og af »forbrugervaner«. I store dele af Vest- og Mitteleuropa vandt hjemmeindustrien indpas under landbrugskriserne i det 17. årh. Iøvrigt klarede bybefolkningen sig bedst, og på landet havde småbrugere, husmænd og inderster forholdsvis ringere kår end tjenestefolkene. Store sociale forskydninger var i gang; Labrousse har påpeget deres betydning for den franske revolution. Befolkningen må – slutter van Bath – ikke betragtes som en uforanderlig størrelse: der skete forskydninger ikke blot m. h. t. erhverv og indkomst, men også i anvendelsen af erhvervsindtægter og forbrug af fødevarer.

F. SKRUBBELTRANG

ALMINDELIG HISTORIE

H. BUTTERFIELD: *The Present State of Historical Scholarship*. 25 s. – C. H. WILSON: *History in Special and in General*. 28 s. – *Inaugural Lectures*, begge Cambridge University Press 1964, hver af dem 3 sh. 6 d.

Der er en vis tradition for at en nyudnævnt engelsk historieprofessor holder en indledningsforelæsning om sit fag i almindelighed og lader den trykke. Det er en god skik. En del historikere har på den måde, måske den eneste gang i deres liv, fået sagt hvad de mener om historieforskningens øjeblikkelige standpunkt og stilling blandt videnskaberne, dens karakter, formål og fremtidsopgaver. Adskillige af forelæserne har værdi ud over øjeblikket, i hvert fald som kilder til den skiftende opfattelse af hvad historieforskning er eller bør være; i nogle af dem, deriblandt *C. H. Wilsons*, kan man tillige hente gode argumenter mod den seneste politiske tendens til at forfladige universitetsuddannelsen i historie. Fra det sidste årtis høst af disse småskrifter husker man måske hvordan *H. R. Trevor-Roper* veltalende og som man kunde vente det en smule paradoksalt argumenterer for at moderne historieforskningens frugtbarste tilskyndelser er kommet fra andre discipliner, økonomi, filosofi, sociologi o. a., og hvor indtrængende han taler om at de humanistiske videnskabers vigtigste opgave er at opdrage lægfolket (*History: Professional and Lay*, 1957). Værd at læse er også *John Bromleys* forsøg på at karakterisere den nuværende studentergenerations forhold til historien, hans tilslutning til *Annales*-skolens principper, og hans forsvaret for samarbejdet med andre videnskaber (*History and the Younger Generation*, 1962).

Herbert Butterfield er en åndfuld mand med en vid horisont og et bredt arbejdsfelt. Desværre strejfer han i sin indledningsforelæsning (som *Regius Professor of Modern History* i Cambridge) adskillige emner uden at få sagt meget om dem. Men han har også noget på hjerte, bl. a. om historiografiens historie, som han tidligere har givet fine bidrag til. Han mener at nærliggende og påkrævede opgaver er et mere indgående studium af forskningsteknikkens, den historiske kritiks vekslende former, og endnu vigtigere, en stort anlagt undersøgelse af forholdet mellem mennesket og dets historie, af hvordan den historiske sans bliver til, af menneskers skiftende holdning til tidsforløbet og af de forskellige

måder, på hvilke de føler sig forpligtede over for fortiden – vigtige sider af den menneskelige bevidstheds historie.

Da G. M. Trevelyan tiltrådte det embede som Herbert Butterfield nu beklæder, fandt han det påkrævet at gøre opmærksom på den økonomiske og sociale histories værdi (*The Present Position of History*, 1927, optrykt i de senere udgaver af hans essaysamling *Clio, a Muse*). Idag er situationen en anden, og Butterfield anser det for nødvendigt at forsvare den politiske historie, at fremhæve de politiske begivenheders og institutioners betydning, f. e. statsdannelsernes indflydelse på nationernes og de nationale bevægelseres tilblivelse og udvikling, monarkiets rolle i europæisk historie. Forskere der arbejder med massefænomener er under den tiltagende specialisering inden for vort fag tilbøjelige til at opfatte det historiske forløb alt for snævert, siger han. De bidrager til at udbrede en overdrevent deterministisk synsmåde, som ser bort fra menneskets og den menneskelige villies betydning. "We must not say that there are two alternative possible futures for us – that, according as one or the other thing happens, the world will go this way or that way – there is a whole universe of countless alternative futures. And great history may turn on a small pivot, so that rather than trying to study all the details, it may be better to hunt for the pivotal detail«.

Herbert Butterfields egentlige arbejdsområde er åndshistorien og den politiske historie, og det er ikke underligt at han frygter og reagerer mod en overhåndtagende ensidig interesse for fænomener som lader sig behandle statistisk. Det er mere bemærkelsesværdigt at hans efterfølger som *Professor of Modern History* i Cambridge, kendt som økonomisk historiker, ikke er meget uenig med ham i den henseende. Skønt C. H. Wilson mener at den moderne forskers opgave ikke som Acton sagde er at opdage og fremstille kendsgerninger, men at prøve hypoteser, vil han lige så lidt som sin nærmeste forgænger undvære den traditionelle fortællende historie. Selv om der er politiske forhold og begivenheder som efter hans opfattelse kun kan forstås når man kender den sociale og økonomiske baggrund, benægter han at regeringspolitik i almindelighed kan forklares helt eller overvejende ved pres fra økonomiske interessegrupper; tværtimod kan man, hævder han, argumentere for at Spaniens og Hollands økonomiske nedgang skyldes politiske fejltagelser eller »politisk nemesis«, og at det økonomiske fremskridt i England vilde have været utænkeligt uden samfundets relative politiske stabilitet. Han finder det ikke »self-evident that the new schools of sociological historians are necessarily more scientific than their predecessors«, og har ikke meget tilovers for dem der kun vil anerkende en økonomisk-historisk eller socialhistorisk behandling af fortiden: »The economic historians and historical sociologists have, it seems, never had things so much their own way. This is to risk over-correcting for error. To reduce great historic dramas to graphs and curves, to purge them of human values, is merely to substitute one kind of myopia for another. It is to deny the basic principle that history is the true counterpoint between man and his circumstances. Worst of all, it is to make history not only dull but silly«.

Derfor ønsker professor Wilson en ny og finere teknik til at behandle den økonomiske og sociale side af historien, så man ikke blot erstatter de gamle politiske forklaringer med grove og ofte uvidenskabelige økonomiske, men når

til en ny forståelse af helheden. »The web of history must be reknit, so that the new strands of knowledge become part of its warp and weft, and not merely frills round its edge«. Han kræver at historikeren har sans for hvad John Stuart Mill kaldte »the state of society«, d. v. s. alle sider af livet i det samfund, han beskæftiger sig med, økonomiske, kulturelle, politiske, sociale. Det betyder ikke at vi skal have detailviden på alle disse områder, blot at vi ikke må tro at vi kan forstå det udsnit vi behandler, uden at vi er klar over at det er en del af et hele, og at det kun er udskilt til analyse for siden at blive forenet med det øvrige. Og »the personal sense of the whole must be there in each case. People listen to an historian because he has a personal vision of the past«.

Jeg har citeret professor Wilson så flittigt, fordi hans forelæsning forekommer mig at være den bedst skrevne af de fem jeg har nævnt; den er tillige efter min mening den klogeste, som Trevor-Ropers er den vittigste. Men de er alle umagen værd at læse.

POVL BAGGE

C. E. HAMLE: Idéhistorie. I. Kildeskrifter. II. Livs- og samfundssyn i skiftende epoker. København, Gyldendal, 1966. 182 + 332 s. Ill. 19,75 + 25,00 kr.

Hamles idéhistorie er specielt skrevet med henblik på indførelsen af faget kulturhistorie ved de danske teknika og vel også tænkt anvendt i gymnasie- og seminarieundervisningen; en faglig vurdering må derfor kombineres med en pædagogisk.

Fremstillingens (bd. II) sprog er leksikalsk, krydret med komprimerede anekdoter og enkelte poetiske udbrud (f. eks. s. 164: »Lutherdommen begyndte som et sprudlende kildevæld, der fik det åndelige liv til at spire og grønnes på folkets tørre ager . . .«); opdelingen i almindelig skrift og petit inden for de i forvejen ret kortfattede afsnit synes ikke at have sin oprindelse i en skelnen mellem væsentligt og uvæsentligt; vel for nemheds skyld opstilles grafiske modeller af diverse idékomplekser (f. eks. beskriver s. 250 en omvendt trappestige Marx' dialektiske historiesyn, som dog må være revideret af Hamle, da flere af trinene i hvert fald ikke findes hos Marx). Formuleringerne synes klare, men da en række begreber anvendes forkert, opstår i stedet tæt tåge (f. eks. defineres retorikere som »undervisere i dialektik« (s. 50)). I det hele ophober Hamle for meget ubearbejdet stof, som gør fremstillingen uoverskuelig og tung – og det var vel ikke meningen med en kulturhistorisk appetitvækker.

Bind I (Kildeskrifter), som rettelig burde hedde Kildesteder, mangler et effektivt noteapparat; ind imellem findes ny-oversættelser af tekster, som allerede findes præcisere på dansk (f. eks. indledningen til »Det kommunistiske Manifest«, s. 116. Sml. Marx/Engels: Udvalgte skrifter. I. Forlaget Tiden 1952, s. 26).

BENITO SCOCOZZA